

50 LET S POŠTOVNÍ HISTORIÍ (1971 - 2021)

Je to skutečně neuvěřitelné. Letos uplynulo 50 let od okamžiku, kdy jsem začal brát doklady poštovní historie (a celin) vážně a kdy jsem začal je sbírat cíleně a systematicky. Základem byly zdroje celistvostí. V srpnu 1970 jsem se zařadil po ukončení studia na VŠE do pracovního procesu. To obnášelo řadu výhod, ale i nevýhod, abych byl upřímný. Zůstanu u výhod a zmíním jednu, která má úzký vztah k mému životnímu sběratelství - poštovní historii. Brzo jsem zjistil, že v podniku, který mne přijal jako čerstvého absolventa, byla i podatelna, jak bývalo zvykem v té době. To by nebylo nic divného. Ale v podatelně se nacházel koš na papíry a v ní každý den končily obálky z došlé korespondence. Navíc kolegyně z podatelny měly pochopení pro vášeň ulítlého mladého inženýra. Na podnikových večírcích ROH jsem se jim odměnil tancem včetně shimmy- shimmy s milou paní Kloboukovou, která filatelii přála snad nejvíc. A že to byly úžasné kusy - artefakty k pohledání. Tuzemsko, cizina. A hlavně vše na celistvostech, které skýtaly řadu znaků vyplácení, dopravy a přepravy poštovních zásilek. Byly i nádherně adjustovány razítky či různými nálepkami anebo poznámkami. Prostě ráj. Jenže na koš na papíry nás bylo několik, někdo si přivlastnil obálky s poštovními známkami, další provizorní doporučené nálepky.. Na mne zbylo vše ostatní - paušalovaná pošta, kurýrní pošta a hlavně velké novum pro mne - výplatní otisky či frankotypy, jak to tehdy ještě nazývala filatelistická veřejnost a laici. Denně přísun desítek, stovek. Sběrka nabírala utěšených rozměrů. Postupně se připojovali o přátelé a bývalí spolužáci z ostatních podniků a organizací. Sběrka celistvostí poštovní historie byla na světě. Ještě v roce 1970 jsem hledal směr -poštovní známky mne tak nechytly jako pozdější celistvosti poštovní historie. Hledal jsem směr, a konečně jsem jej našel. **Letos to je v roce 2021, to už je 50 let, kdy jsem se začal věnovat intenzivně a systematicky poštovní historii.**

Hromadit materiál však nešlo do nekonečna. Bylo nutno najít obory, směr a ověřit si směřování v odborných kruzích. I to se podařilo. V mých memoárových knihách jsem to již zmínil. Pomohl spolužák z VŠE František Komers, sám filatelista, který mne doporučil bardovi specializovaných oborů Václavu Nebeskému. Ten mne ještě s přítelem Pavlem Jechem pozval mezi skutečné odborníky a sběratele, kteří se sdružovali v Klubu filatelistů. Poznal jsem skutečné sběratele, kteří též našli svůj směr sběratelství. A nebyly to jen poštovní známky. Klub zejména v letech 1971 až prakticky do dneška, to byla skutečná Vysoká škola filatelie a poštovní historie. A nejen to, všichni tito specialisté se nechali od nás - nováčků poučit. A byli to i ti, kteří se našim oborům věnovali dlouho před nám. Nový vítr, řekli si? Ať to bylo jakkoliv, stalo se, byli jsme přijati, ba co víc, vzali nás do party a otevřeli dveře království poštovní historie.

Další léta jsme pokračovali na různých úrovních a v různých entitách, prakticky až do dneška. V roce 2010 jsem opět naskočil od jedoucího vlaku specializovaných oborů a přijal nabídku jednatele KF Pravoslava Kukačky, abych vedl klub jako předseda KF. Stalo se, v této pozici jsem strávil osm let (2010 -2018). Dodnes se snažím být s klubem ve styku a v úzkém kontaktu. Začal jsem v roce 1971 a pokračuji i po padesátí letech v roce 2021.

Ani mezitím jsem nezahálel, ale pracoval jsem v jiných entitách filatelie a poštovní historie, doma i v zahraničí. Jako ukázkou uvádím dvě stránky z mé tehdejší tvorby - článek Co s exponáty moderní poštovní historie?, který jsem otiskl v roce 1983 na stránkách Středočeského zpravodaje poštovní historie pro tehdejšího redaktora Miroslava Formana.. Další ukázky dokumentují informaci o jedné z mých poštovně historických knih z roku 1991 - Výplatní otisky (příručka) - jedná se o informaci o právě vydané knize, která vznikla v době, kdy jsem ještě s dalšími kolegy pracoval v nezávislé Stolní společnosti sběratelů výplatních otisků, která vznikla den Po listopadu 1989 - 18. 11. 1989. Jsou to dvě nahodilé vzpomínky ke zmíněnému výročí.

Těch padesát let mi daly mnoho okamžiků radosti, ale občas i starosti. Ty starostlivé a negativní se však z paměti vypařují rychleji do světa zapomnění. Zůstávají jen ty radostné a pozitivní.

Toto výročí není jediné. Uvědomuji si, že bych měl zmínit ještě druhé, které se začalo datovat v roce 1951, kdy jsem se začal rozkoukávat po světě a kdy jsem hledal hledal obvyklé věci jako každý kluk v mém věku v pěti letech.

V roce 1951 jsem začal sbírat poštovní známky a oko mne kolikrát zašilhalo i na dopisy, které dostávala má maminka od své rodiny z USA. Líbily se mi, byly hezké a hlavně poštovní známky byly s letadly. To bylo něco. Mohl jsem se jen dívat, maminka mi nedovolila slepit známky. A udělala dobře. Zůstaly mi v její pozůstalosti celistvosti se vším všudy. Však je pečlivě opatrovala. Byly od jejích tet, strýčků, bratranců a sestřenic. A že jich bylo. Dopisy chodily pravidelně, někdy přes cenzurní stanice v ulici POLitických vězňů, krásně byly naparfémované a často byly v leteckých obálkách. To byl velký zážitek. Dodneška tvoří základ mé sbírky leteckých celistvostí - mé další velké záliby. Táta mne bral každou neděli k Novákům na burzu a dohlížel, co si vybírám a kupuji za své malé kapesné. Chodili jsme často k Dětskému domu, kde naproti na rohu v ulici Na příkopech byla prodejna POFISu. Tam jsem utratil další kapesné za československé známky a za letecké známky ze světa, z nichž mne nejvíc uchvátily švýcarské známky s letadly nad Alpami. A tak to šlo dál. Každý den po škole jsme seděli z kamarády ze Sarajevské na schodech u vchodu až do setmění a měnili známky, dokud nás maminky nezavolaly k večeři. Uliční burza fungovala úžasně. Sbírka poštovních známek se utěšeně rozrůstala. Dodnes ji opatruji jako oko v hlavě. Jak jsme mohli tušit, když Sarajevskou jezdily modré vozy s balíky tažené koňmi, že mne tato vášeň pohltní jako láva z Etny...

Takže i toto výročí - letos 70 let - si též rád připomínám a vyprávím vnoučatům, které občas chtějí slyšet i něco z dávných časů, kdy ještě nebyly počítače, ipedy a mobily. Učili jsme se nikoliv z obrazovek, ale z malých známek a lícových a rubových stran došlých dopisů hlavně z ciziny.

To byla panečku Vysoká škola zeměpisu, dějepisu a též i politických osobností později nazývaných gypsových hlav... . A nejen to, začali jsme chápat, co je cizí jazyk a roč je třeba si

jej osvojit. **Letos uplyne 70 let od okamžiku, kdy mne uchvátila poštovní známka a začala mne provázet mým životem.**

Takže dvě výročí, na oba roky 1951 a 1971 vzpomínám rád, začalo něco kouzelného a individuálního, co mi už nikdo nikdy nevezme. To je moje životní bohatství. Na zachovaných artefaktech si tu dobu mohu vždy reálně připomenout i nyní. Díky za vše.

CO S EXPOZITORY MODERNÍ POŠTOVNÍ HISTORIE ?

V poslední době se čím dále, tím více začínají na výstavách různých stupňů a zaměření objevovat exponáty, které lze bezesporu zařadit mezi moderní exponáty poštovní historie. Je pochopitelně těžké stanovit přesně hranici mezi exponáty klasické poštovní historie a moderní poštovní historie. Tato hranice je však určitelná a domnívám se, že předělu lze položit časově někde do prvních let našeho 20. století.

Nejmarkantněji nám tento rozdíl vypluje na povrch na výstavách. Exponáty, které obsahují regionální sbírky, ale i specializované a studijní sbírky z minulého století a též exponáty celin mají možnost získat od nejvyššího ohodnocení až po nejnižší. Zde skutečně záleží na jejich zpracování, obsahu a vůbec na tom, zda vyhověly kritériím hodnocení, které platí a jsou dodržovány při hodnocení exponátů výstavní třídy poštovní historie a celin. Nemí výjimkou, řekl bych, že v posledních pěti - šesti letech spíše pravidlem, že špičkové exponáty třídy PHC dominují na všech výstavách a dostávají to nejhezčí ohodnocení a dokonce i ceny. Toto se však týká pouze exponátů klasické poštovní historie a exponátů celin. Tento fakt je pochopitelný za podmínky, že vystavovatel dokázal své historické a filatelistické znalosti a vtělil je pokud se týče zpracovanosti do exponátu, ukázal to, co má filatelistickou hodnotu a vzácnost, doklady měl pěkně zachovalé a celková úprava a vzhled exponátu byl na úrovni.

Doposud by vše mělo být v pořádku a domnívám se, že o založení či znovuvytvoření KPHC /dříve specializované obory/ v roce 1978 se udělalo na tomto poli hodně práce - jednak v působení na vystavovatele, ale též v působení na jurymany. O oborech se píše, KPHC vychovává své jurymany.

Teď však přidejme rub této mince. Některé exponáty moderní PHC toto ohodnocení však nikdy nedostávají, ač splňují kritéria jako klasické exponáty. Co je rubem? Jsou to exponáty, které zaznamenávají někdy období z let 1900 - 1920. Patří mezi ně celá řada moderních oborů - zvláštní druhy přepravy - poštovní a vojenské pošty, cenzurované pošty, poštovní zásilky osob zajatých, internovaných či vězněných, zásilky dopravované poštami mobilními jako jsou pošty automobilní, autopošty, letadlové, loďní a potrubní pošty, doklady dokumentující vývoj a přepravu doporučených spěšných a cenných zásilek, dokumenty dokumentující vývoj mechanizace a automatizace poštovního provozu, zásilky např. karantenní, výplatní otkazy, ale i razítka našeho století - denní zejména z popředních a poválečných období, strojová propagační a strojová příležitostná razítka atd. Sbírek je jistě dost, ale přiznejme si, kolik exponátů vidíme ?

V čem je tedy zakopán pes ? Může být na několika místech. Předně ve sběratelích. Mají materiál ? Pokud ano, proč nevystavují ? Co jim v tom brání ? Nebo je to též v hodnocení ? Domnívám se, že naše současné řády a vůbec i většina jurymanů není na tyto exponáty připravena. I když tvoří některé exponáty, které se objevily na výstavách, absolutní špičku toho či onoho oboru, dostávají v zásadě nižší ohodnocení. Pravidlem by mělo být, že špičkové exponáty jak klasické, tak moderní poštovní historie by měly být ohodnoceny stejným metrem. Ve

většina případů tomu tak není. Neznám exponát moderní poštovní historie, který by dostal vyšší než stříbrné ohodnocení. Proč? Proč to nebyla zlatá? Byl exponát špatný? Jak je to možné, když trojí špičku v tom či onom oboru?

Nejlépe tento stav dokazují slova vynikajícího československého filatelisty Josefa Ratháckého, který vedl jury na Oblastní výstavě poštovních známek v Praze roku 1961. Z jeho hodnocení výstavy vyjímám: „díleč překvapení přinesla třída poštovní historie a celin. Kdo-li snad nejlepší exponát ve třídě; ten byl vytvořen zkušeným sběratelům známým pečlivým výběrem kvalitního materiálu a vzorným zpracováním /V.Šortlík: Celiny Velké Británie - velká stříbrná medaile/. Šlo spíše o exponáty ing. Leise /Československé výplatní otisky 1938 - 1939 /studijně/ a M. Langhammera /Automatizace třídění listovních záložek/, které svým originálním zpracováním a hloučkou specializace představují nespornou kvalitu. Nelze se však ubránit poněkud rozpornému dojmu, že současná kritéria hodnocení těchto průkopnických materiálů nedovolují je v plné míře ocenit,,.

Mezinárodní, ale i Československý seminář, uspořádaný u příležitosti Mezinárodní výstavy PHO SOCPHLEX 1988 v Neratovicích se k této otázce též vyslovil. Leccos bylo řečeno, ale je třeba tuto otázku ještě vyřešit. Předseda našeho svazu, ing. L. Dvořáček, na tomto semináři za mezinárodní účasti kromě jiného na toto téma řekl, že není správné porovnávat tyto exponáty mezi sebou /t.j. klasické a moderní/, ale oba druhy porovnávat s mezinárodními kritérii. Mělo by se tedy dosáhnout ideálního stavu, kdy špičkový exponát moderního oboru /tj. ba porevolučních razítek z r. 1945/ dosáhne na stejný výstavní lepšího ohodnocení než třeba klasický exponát poštovní historie.

Kladu tedy otázku, zda dospějeme k tomuto stavu, nebo růstneme u současně situace a odraďme tím vystavovatele moderních oborů od vystavování? Jakou škodu tím způsobujeme, to nemusím snad ani zdůrazňovat.

Ing. I. Leiš, Praha

VÝPLATNÍ OTISKY (příručka)

Ivan L e i š

1. vydání příručky pro mladé a začínající sběratele, pokročilé a specializované zájemce o výplatní otisky, zájemce o poštovní historii 20. století, uživatele výplatních strojů a pracovníky pošt

VYDÁNO

za vydání pomoci Stolní společnosti sběratelů výplatních otisků v Praze a soukromé firmy TRANSCO v Praze

CHARAKTERISTIKA

211 stran textu
207 reprodukcí
brožovaná vazba formátu A 5

STRUČNÝ OBSAH PŘÍRUČKY

Tři základní kapitoly popisující vznik výplatního stroje a použití výplatních otisků ze světového a československého hlediska, historii výplatních strojů a charakteristiku výplatních otisků. Poprvé je publikována souhrnná typologie československého výplatního otisku.

Devět příloh zachycuje základní názvosloví čs. výplatního otisku, výtažek z Poštovního řádu, identifikační tabulky světových a čs. soustav, kritéria pro tvorbu sbírek a exponátů, všeobecnou přednášku jako pomoc pro lektory a první rozsáhlý přehled literatury ve vztahu k čs. výplatnímu otisku.

Práci s příručkou pro uživatele nehovořícího česky usnadňuje anglické resumé.

Vážený čtenáři,

právě jste obdržel příručku Ivana Leiše "VÝPLATNÍ OTISKY", která vyšla z důvodů různých subjektivních a objektivních příčin s několikaletým zpožděním. Za autorem a vydavatelem nezaviněné zpoždění se Vám velmi omlouvám a oceňuji trpělivost předplatitelů.

Základem příručky je úspěšně obhájená kandidátská práce autora na jurymana poštovní historie a celin o šedesátí stranách z roku 1983. Postupně byla rozšířena o další kapitoly, přílohy a reprodukce do dnešní podoby 211 stran.

Publikace je určena zejména mladým a začínajícím sběratelům. Své však v ní najdou i pokročilí a specializovaní sběratelé, jakož i další filatelisté a zájemci. Svou službu jistě učiní i uživatelům výplatních strojů a pracovníkům pošt.

Příručka si neklade nárok být perfektní publikací v tomto oboru. Kladla si za cíl zachytit ve své šířce a hloubce to, co v daném časovém okamžiku (k roku 1990) v tomto oboru existovalo. Chce vytvořit vědomostní minimum výplatních otisků pro všechny zájemce. Poprvé souhrnně v jedné publikaci zachycuje historii, právní předpoklady existence výplatního stroje v provozu u nás a ve světě, terminologii s obrázky, bibliografický přehled a základní typologii čs. výplatního otisku. Pomáhá svými dalšími kapitolami i přílohami v orientaci ve světě výplatního otisku.

Děkuji všem, kteří se zasloužili o vydání příručky, zejména Stolní společnosti sběratelů výplatních otisků v Praze za morální podporu a odborné připomínky a soukromé firmě Transco za umožnění tisku a rozeslání příručky předplatitelům. Dík patří i za vstřícný krok tiskárně Polygrafia v Praze.